कक्षा ९ को नेपाली भाषा पाठ्यपुस्तक (२०७५) को बाह्यान्तरिक विशेषताका आधारमा विश्लेषण

दर्ता नं.
१९२

शोधार्थी

सिर्जना दाहाल

क्याम्पस क्रमाङ्क र शैक्षिक वर्ष : ४२ (२०७३/२०७४)

त्रि.वि. दर्ता नं.: ९-२-८४१-११५-२०१३

दोश्रो वर्षको परीक्षा क्रमाङ्क (वर्ष) : २१८००४९ (२०७५)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, स्नातकोत्तर तह (एम.एड.) द्वितीय वर्षको नेपा.शि.५९८ को प्रयोजनार्थ प्रस्तुत

शोधपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

शिक्षाशास्त्र सङ्काय

जनता बहुमुखी क्याम्पस

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

इटहरी, सुनसरी

२०७७/२०२१

प्रतिबद्धता पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली भाषा शिक्षण विभाग स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको नेपाली शिक्षा ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत **कक्षा ९ को नेपाली भाषा पाठ्यपुस्तक (२०७५) को बाह्यान्तरिक विशेषताका आधारमा विश्लेषण**शीर्षकको शोधपत्र अर्को प्रयोजनको लागि कहीँ कतै पेश नगरेको र अनुसन्धान कार्य अत्यन्त मौलिक रहेको प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछु ।

मिति :२०७७/ /

जनता बहुमुखी क्याम्पस

इटहरी, सुनसरी

फोन नं.: ०२५-५८००६४
५८१३००

स्थापनाः २०४५

(त्रिभुवन विश्वविद्यालय र उ.मा.शि. परिषदबाट सम्बन्धन प्राप्त)

विज्ञान, व्यवस्थापन, मानविकी तथा शिक्षाशास्त्र सङ्काय

प.सं.:

च.नं.: मिति :............................

शोध निर्देशकको सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गतभाषा शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको नेपा.शि. ५९८ को प्रयोजनका लागि प्रस्तुत **कक्षा ९ को नेपाली भाषा पाठ्यपुस्तक (२०७५) को बाह्यान्तरिक विशेषताका आधारमा विश्लेषण** शीर्षकको शोधपत्र सिर्जना दाहालले मेरो निर्देशनमा रही मिहिनेतका साथ तयार पार्नु भएकोले यस शोधकार्यप्रति म सन्तुष्ट छु। अतः यस शोधकार्य मूल्याङ्कनका लागि विभाग समक्ष सिफारिस गर्दछु।

मिति : २०७७/१०/२९

....

नवीनकुमार शर्मा

शोध निर्देशकको

जनता बहुमुखी क्याम्पस
इटहरी, सुनसरी
स्थापनाः २०४५
(त्रिभुवन विश्वविद्यालय र उ.मा.शि. परिषदबाट सम्बन्धन प्राप्त)
विज्ञान, व्यवस्थापन, मानविकी तथा शिक्षाशास्त्र सङ्काय
फोन नं.: ०२५-५८००६४
५८१३००

प.सं.:
च.नं.:
मिति :.............................

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय जनता बहुमुखी क्याम्पस, नेपाली शिक्षा विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोश्रो वर्षको नेपा.शि. ५९८ पाठ्यांशको निम्ति यस सङ्कायतर्फका छात्रा सिर्जना दाहालद्वारा तयार पार्नुभएका**कक्षा ९ को नेपाली भाषा पाठ्यपुस्तक (२०७५) को बाह्यान्तरिक विशेषताका आधारमा विश्लेषण** शीर्षकको शोधपत्रलाई नेपाली शिक्षा विभाग विषयमा स्नातकोत्तर उपाधिका निमित्त उपयुक्त ठहरिएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

क.सं.	नाम	पद	हस्ताक्षर
१.	मदनराज बराल	विभागीय प्रमुख	....
२.	....	बाह्य परीक्षक	....
३.	नवीनकुमार शर्मा	शोध निर्देशक	....

मिति : २०७७/ /

कृतज्ञता ज्ञापन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली शिक्षा विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह (एम.एड.) दोश्रो वर्षको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिका लागि यो शोधपत्र तयार गरिएको हो । यस शोधपत्रले आगामि दिनहरुमा भाषा पाठ्यक्रम एवम् पाठ्यपुस्तक निर्माणमा संलग्न व्यक्ति,संस्था, पाठ्यक्रम निर्माताहरु तथा पाठ्यपुस्तक लेखकहरुलाई सहयोग पुग्ने विश्वास लिएको छु ।

प्रस्तुत शोधकार्यको शीर्षक छनोट, शोधप्रस्ताव लेखन र शोधपत्रलाई मूर्तरुप दिने क्रममा आफ्नो अमूल्य समय दिई मन, वचन र कर्मले उदार भएर आवश्यक निर्देशन, सल्लाह, पृष्ठपोषण र विश्लेषणमा अभिप्रेरणा दिई सहयोग गर्नुहुने शोध निर्देशक आदरणीय गुरु श्री नवीनकुमार शर्माप्रति सर्वप्रथम हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । यसै गरी नेपाली भाषा शिक्षा विभागका आदरणीय गुरु श्री मदनराज बराल लगायत नेपाली भाषा शिक्षा विभागका सम्पूर्ण गुरुहरुलाई हृदयदेखि धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

शोधकार्य सम्पन्न गर्ने कार्यमा सहयोग पुऱ्याउनु हुने विद्यालयका प्राचार्य, सम्पूर्ण शिक्षक शिक्षिका, साथीहरु र विद्यार्थी भाइबहिनीहरुलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु । अन्त्यमा यस शोधकार्यको समुचित टङ्कन गरिदिइ सहयोग पुऱ्याउने गोल्डेन पिक सर्भिसेसलाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

मिति : २०७७/१०/२९

शोधार्थी
सिर्जना दाहाल
जनता बहुमुखी क्याम्पस
इटहरी, सुनसरी
नेपाली शिक्षा विभाग

शोधसार

कक्षा ९ को नेपाली भाषा पाठ्यपुस्तक (२०७५) को बाह्यान्तरिक विशेषताका आधारमा विश्लेषण शीर्षकमा शोध तयार पार्ने क्रममा समस्या कथनका रुपमा कक्षा ९ को नेपाली भाषा पाठ्यपुस्तक (२०७५) को बाह्य विशेषताका आधारमा कस्तो छ ? र उक्त पाठ्यपुस्तक आन्तरिक विशेषताका आधारमा कस्तो छ ? भनि लिएको छ ।

प्रस्तुत भाषा पाठ्यपुस्तकको बाह्य आन्तरिक विशेषताका आधारमा विश्लेषण शीर्षकमा शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा मुख्य उद्देश्यको रुपमा कक्षा ९ को वर्तमान नेपाली भाषा पाठ्यपुस्तकको बाह्य विशेषताको आधारमा विश्लेषण गर्नु र उक्त पाठ्यपुस्तकलाई आन्तरिक विशेषताका आधारमा विश्लेषण गर्नु रहेको छ ।

प्रस्तुत अध्ययन नेपाल सरकार शिक्षा मन्त्रालय पाठ्यक्रम विकास केन्द्रबाट प्रकाशित कक्षा ९ को नेपाली किताबमा आधारित रहेको छ । यस अध्ययनमा प्राथमिक र गौण/द्वितीय दुवै स्रोतको उपयोग गरिएको छ । प्राथमिक स्रोत अन्तर्गत प्रश्नावली विधिबाट क्षेत्रीय सर्वेक्षण मार्फत् सुनसरीका ५ वटा सरकारी र ५ वटा संस्थागत विद्यालयमा कक्षा ९ मा नेपाली विषय अध्यापन गराउने १० जना शिक्षक र कक्षा ९ मा अध्ययन १० जना छात्र र १० जना छात्रा गरी जम्मा ३० जनाबाट सामग्री सङ्कलन गरिएको छ । सैद्धान्तिक आधारका लागि भाषा पाठ्यपुस्तकको सहयोग लिएको छ ।

यस पाठ्यपुस्तकको छपाइको स्तर, बँधाइ कमजोर रहेको, पाठ्यपुस्तकमा प्रयोग भएको कागत मधुरो र कम गुणस्तरको प्रयोग गरिएको, सबै पाठहरुमा भाषाका चारवटा सिप (सुनाइ, बोलाइ, पढाइ र लेखाइ) सँग सम्बन्धित अभ्यासहरु प्रशस्त मात्रामा राखिएको केही शब्दार्थ विद्यार्थीहरुको स्तर भन्दा माथिको कठिन दिइएको पाठहरुमा प्रयोग गरिएका शब्द-शब्द र अनुच्छेद-अनुच्छेद बिचको दुरी समान र प्रभावकारी रहेको पाठ्यपुस्तकमा सरलबाट जटिलको क्रम मिलाएको, विद्यार्थीहरुको स्तर अनुसार पाठहरुको लम्बाइ उपयुक्त रहेको, विद्यार्थीहरुलाई अनुशासित गराउने विषवस्तु उपयुक्त रहेको देखिन्छ । पाठ्यपुस्तकको छपाइ स्तरलाई गुणस्तरीय बनाउनुपर्ने, पाठ्यपुस्तकको बँधाइ बलियो बनाउनुपर्ने, शब्दार्थ विद्यार्थी विद्यार्थी स्तर अनुसार राख्नुपर्ने, विद्यार्थीका कठिनाइ पक्षमा ध्यान दिनुपर्ने सुझावहरु यस शोधमा समावेश गरिएको छ ।

विषयसूची

अध्याय-एक

परिचय

१.१	अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२	समस्या कथन	२
१.३	अध्ययनको उद्देश्य	३
१.४	अध्ययनको औचित्य र महत्व	३
१.५	अध्ययनको सीमाङ्कन	४
१.६	शोधपत्रको रुपरेखा	५

अध्याय-दुई

पूर्वकार्यको समीक्षा तथा धारणात्मक संरचना

२.१	पूर्वकार्यको समीक्षा	६
२.२	पूर्वकार्यको उपयोगिता/कार्यान्वयन	१०
२.३	सैद्धान्तिक/धारणात्मक संरचना	११
२.३.१	भाषा पाठ्यपुस्तकको परिचय	११
२.३.२	भाषा पाठ्यपुस्तक अध्ययन विश्लेषणका आधारहरु	१२
२.३.२.१	बाह्य आधार	१२
२.३.२.१.१	बनोट	१३
२.३.२.१.२	अक्षरको आकार र ठाउँ छोडाइ	१३
२.३.२.१.३	छपाइ र बँधाइ	१४
२.३.२.१.४	कागतको स्तर	१४
२.३.२.१.५	मूल्य	१४
२.३.२.१.६	सुलभता	१५
२.३.२.२	आन्तरिक आधार	१५
२.३.२.२.१	स्तरगत उपयुक्तता	१५
	(क) पाठ्यवस्तु	१५
	(ख) शब्द भण्डार	१६

(ग) भाषा संरचना १७
(घ) अभ्यास १७
(ङ) चित्र १८
२.३.२.२.२ पाठ्य पुस्तकहरुको प्रस्तुतिगत उपयुक्तता १८
(क) छनोट १९
(ख) स्तरण १९

अध्याय-तीन

अध्ययनको प्रक्रिया/विधि

३.१ अध्ययनको संरचना २०
३.२ जनसङ्ख्या र नमुना २०
३.३ नमुना छनोट प्रक्रिया २१
३.४ तथ्याङ्क सङ्कलन र साधन २१
३.५ तथ्याङ्क सङ्कलन प्रक्रिया २१
३.६ तथ्याङ्क व्याख्या र विश्लेषण प्रक्रिया २१

अध्याय-चार

नतिजा/परिणाम र छलफल

४.१ आन्तरिक पक्षको आधारमा कक्षा ९ का नेपाली किताबको अध्ययन २२
४.१.१ विषयवस्तु २२
४.१.२ विषयवस्तुका सङ्गठन तथा प्रस्तुति २४
४.१.३ पाठ्यविधाको भाषिक पक्ष २५
४.१.४ व्याकरणगत शुद्धताको स्तर २६
४.१.५ चित्र पक्ष २७
४.२ बाह्य पक्षको आधारमा कक्षा ९ को नेपाली किताबको अध्ययन २८

अध्ययन-पाँच

निष्कर्ष, सुझाव तथा उपयोगिता

५.	निष्कर्ष, सुझाव तथा उपयोगिता	३२
५.१	निष्कर्ष	३२
५.२	सुझाव	३३
५.३	उपयोगिता	३४
५.३.१	नीतिगत तह	३४
५.३.२	कार्यान्वयन तह	३४
५.४	आगामी अनुसन्धानका लागि शीर्षक	३५

सन्दर्भ सूची

व्यक्तिवृत्त

सङ्क्षिप्त सूची

त्रि.वि.	:	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नेपा.शि.	:	नेपाली शिक्षा
डा.	:	डाक्टर
प्रा.वि.	:	प्राथमिक विद्यालय
नि.मा.वि.	:	निम्न माध्यमिक विद्यालय
मा.वि.	:	माध्यमिक विद्यालय
प्र.अ.	:	प्रधानाध्यापक
वि.सं.	:	विक्रम सम्वत्
क्र.सं.	:	क्रम सङ्ख्या

चिन्ह सूची

चिन्ह		अर्थ
( )	:	गौण सङ्केत
–	:	निर्देशक चिन्ह तथा समस्त पद
/	:	सङ्कित
,	:	विभाजक
;	:	अल्प विराम
।	:	अर्थ विराम
?	:	पूर्ण विराम
%	:	प्रश्नवाचक
.	:	प्रतिशत
'.......' ".......".	:	उद्धरण चिन्ह
:/:–/–	:	सापेक्ष विराम

तालिका सूची

तालिका नं.	शीर्षक	पृष्ठ नं.
तालिका-१	विषयवस्तुका सम्बन्धमा शिक्षकको धारणा	२३
तालिका-२	विषयवस्तुको सङ्गठन तथा प्रस्तुतिका सम्बन्धमा शिक्षकको धारणा	२४
तालिका-३	पाठ्यविधाको भाषिक पक्षका सम्बन्धमा शिक्षकको धारणा	२५
तालिका-४	व्याकरणगत शुद्धताको स्तरका सम्बन्धमा शिक्षकको धारणा	२६
तालिका-५	चित्र पक्षका सम्बन्धमा शिक्षकको धारणा	२७
तालिका-६	बाह्य पक्षको सम्बन्धमा शिक्षकको धारणा	२९
तालिका-७	बाह्य पक्षको सम्बन्धमा विद्यार्थीको धारणा	३०